

Dediščina

Tone
Pavček

PESEM Jok potrgane strune.
Rana, ki pod krasto še kar krvavi.
Up, ki ponevedoma kane v brezupnost
in te presune
svetlo, nekaj, česar še ni.

In pride milost kot pride hudo
in stopiš v čas, ki ga živel ne boš,
in pod bosimi nožicami vnukov
dan zeleni
od trav in bodljikavih rož.

PESMI Sedimo za mizo in vemo zatrdno:
ZA STARO zadnjič smo tako skupaj: mati, sestra in jaz
MAMO zadnji trije, edini živi iz naše družine.
I Sedimo, jemo in pijemo kislo vino. Beseda
pade, se uleže in obleži brez odmeva.
Karkoli že rečemo, ne velja, saj vsi trije

vemo, da šteje le to, da smo skupaj in da vemó za gotovost negotove usode: zadnjič sedimo za mizo in se gledamo, ker se že jutri ne bomo več videli. Jutri bo za mizo sedla praznina. Danes je materin praznik. Zazvenijo kozarci zamolklo, nečisto, temno; zunaj valovi veter kot šumotanje vekov in meša dogodke in čase, kri, smrt in ljubezen. Blizu diše rože njenega rojstnega dne. In kakor od daleč v sredo resnice udari jasnost njene besede: Ne bojim se umreti. — V praznik je hkrati zavelo mrzlo in trdo, a nihče se ni zdrznil: od vsega začetka je bilo zraven in vsem je jasno, da smo dovolj sedeli za mizo, da smo dopili vino, da smo izpeli pesem.

II Stopila si v nebo,
v polnost neskončne praznine.
V tebi ni ničesar, kar je še hip prej biló,
ne strahu in ne bolečine,
vsa si dokončnost kot to belo telo,
ki bo šlo trudno počivat.

Stopila si s črnih hribov
na ravno široko pólje.
Zdaj stopaš lahnó nad brazdami njive,
kot da te nese k izviru
sila nepremagljiva,
kot da ti v prsih polje
lan ranih let
in beg
ene same krilate sinjine.

Tako odhajaš in s tabo gredó
angeli s hišnega kota,
zibka, roka otroka,
postelj s toplino rjuh,
bežni duh veselice
in ena sama dolga dnina.

Predniki belih prstenih lic
te spremljajo in za vami ostaja
sinja narahla sled,
komaj vidna ko zgodovina.

III Obljubi, si rekla, da ne boš več umrl
take hude smrti od svojih rok.
Obljubi, da ne boš ležal nem in bel
pred mano
kakor sinoči in vso to noč,
ko so zvezde čudne in budne
padale v jamo
namesto rož.

Videla sem te, si rekla, kako si mirno
rôko položil nase
svetu in sebi sovražen,
kako si odšel v neizmerno
brezglasje
in se vrnil k meni nem,
tiho v moj konec zamaknjen,
tih in prsten,
a skoroda blažen.

Ne delaj tega, si rekla, ostani po meni,
si ukazala, po meni, ki moram stran.
Ostani priča o neki Ani,
ki več je ne bo za mizo med vami,
a vas počaka na koncu njive,
ko pride vaš dan.

SLOVENSKE PESMI
I. Nisi jih videl, ko so prišli
okorno resni, tihi, v temnih oblekah,
ožganih obrazov, nagubani, zgubani,
z rokami velikimi — o, kako so le v njih
nerodno držali cvet svojih travnikov! —
nisi jih videl prednikov,
predstavnikov zemlje, ki so prišli,
ker jih je zvalil tvoj zadnji stih,

da te pozdravijo,
 se ti poklonijo
 prvič in zadnjič
 kot enemu svojih
 kot enemu izmed njih.

Nisi jih slišal,
 peli so težko pesem
 zemlje, gričev, rodu,
 peli zateglo, otožno
 o nepremaganem zlu,
 ki nase roke polaga;
 v slovo so ti peti prišli
 in šli bi za tabo in s tabo,
 k rajnkim, v nebo,
 da jih ni klicala zemlja,
 da jih niso vabile živali
 in s hišnega kota pozabljeni bog.

II. Na pomáganje kličem
 in bijem plat zvona:
 zemlja bruha mrliče,
 kot da je kraj sveta,

da žívi doli padajo,
 da mrtvi gori vstajajo,
 da od črne zemlje do nebes
 vsepolno belih je teles,

izmučenih od hudega,
 od uročenosti krvi,
 od ran življenja kratkega
 in od predolge večnosti.

In ne zbude jih grom ne zvon
 ne vpitje na pomáganje:
 grobovi so postali dom
 za sanje neizsanjane
 in za Slovence scagane.

III. Čudno, še se dogajajo čuda:
 črne rože po poljih cveto,
 črna vstajajo jutra,
 babica z vrha stolpnice leti v nebo,
 po vodi plavajo izdane neveste,
 fantje padajo v grob
 in postajajo zvezde.

Čudno, še se dogajajo čuda:
 v mrtvem zvoniku odhajajočim pojó
 zvonovi in bije še živim ura.
 Dan za dnem, noč za nočjo
 krakajo smrtne ptice:
 temni slovenski bog
 svoje vernike kliče.

Čudno, še se dogajajo čuda:
 vsepovsod po deželi gre zlo
 svojo krvavo sled pušča,
 mi pa živimo, mi pa kar smo,
 kot da nam ni ne konca ne kraja.
 Le prastrah, skrit globoko v nas,
 nas zaznamovane izdaja.

JALOVOST Nobene pesmi ni.
 Nobene milosti.
 Samo ta groza je.
 Samo ta žalost je.
 In tam na Žalah je
 grób, grudast grób.

Nobene pesmi nisem napisal,
 nobenega drevesa zasadil,
 nobenega sina rodil;
 gluho v gluhem golta gluhoto
 jalovost se po krvi množi.

Gluho.
Jalovo.
Kruto.

Kač in kuščarjev kotla
v prsno votlino mrazi.
Črno sonce na nebu
črno grozo zori.

SKRIVANJE Kajne,
samo skril si se,
skril tako varno,
tako temeljito,
da še sam sebe ne najdeš?

Kajne,
skrit se mi tiho smejiš,
ko te iščem za zidom,
ko te iščem med mirto,
oljkami, trtjem in v travah,
ko te iščem na Žalah,
skrit se mi tiho smejiš
in čakaš z nestrpnostjo name,
da me pofočkaš
z enadvatri,
da te odkrijem
in za vekomaj najdem?

Kajne,
tudi tebi je že
skrivanja čez in čez dosti?
Igra je davno preč,
kdor je še skrit, bo pozabljen.
Pridi na plano sam,
da se ta muka konča
in da se v tebi jaz najdem.

ZIDANJE Od tal, izpod tal,
od tam, kjer si ali si bil,
iz strahú temne prepadne,
iz brezna zadnje noči,
od vsepovsod

valim in vlačim navkreber
 znova
 vogelne kamne in drobceni prod
 za nestalno stavbo obstoja;
 smrt mi dobročudno stoji ob strani,
 smrt — besednica tvoja,
 ki ve, a ne reče, da ne pridem nikoli
 k vrhu in niti do krova.

A moram. Ker je ukazano.
 In hočem, ker je to najino.

Tvoj je kamen za temelj in zid,
 na tvojem srcu je ležal,
 tvoja kri je izpirala prod,
 v tvoje telo se sesipala zemlja,
 še preden postal si del nje.

Jemljem iz ust jo, z oči in z dlani,
 jemljem nalahko, kakor da vlečem
 ali da vlečeva skupaj
 iz vrelca večnosti vodo,
 iz tvoje za neko drugo strugo,
 za vračanje v neko drugo življenje
 živim in žejnim
 na vbogajme.

SPREMINJANJE K tebi hodim kot k beli cerkvi na hribu
 na črno žalost oprt.
 Prijazne kače se umikajo k zidu
 in ti mi polagaš brv

v večnost, ki imaš jo za večno,
 in v svoj prekratki dan.
 Stopam in komaj odganjam senco,
 ki je nadte prišla,
 da bi videl ustnice mrtve, a vendar žive,
 kako se pregibljejo brez glasu:
 tako se morda spreminja molitev
 v pesem ali temota v luč.

A rok si več ne podava.
 Moji, dvignjeni k tebi, maliči krč,
 iz ene tvoje raste trava,
 na drugo pada dež...

ŽIVLJENJE Nisi se izgubil kot zven
V DVOJE v tihoto, med sence pozabe
 ali kakor beseda, ki je izgubila pomen
 in izginila iz uporabe;

iz tvoje smrti živim,
 kot raste bilka iz tvojega grla.
 Tiho njen glas zveni in z njim
 sva oba živa in oba mrtva.

Tako se zalotim, da kdaj pa kdaj
 hodim po neki senčnati pokrajini
 prednikov in se čudim, zakaj
 si ti, tako mlad in svetel, med njimi,
 a včasih, tako na večer
 pod lokom zarje z mano posedaš
 in prebirava življenja vsakdanji drobir
 v skoroda zemskih besedah.

Nisi se izgubil kot zven
 v tihoto, nisi odšel v nič in v pozabo:
 po tebi merim stvarjem pomen
 in tvojo pesem skušam peti za tabo.

NASELJEVANJE Dan na dan te naseljujem z besedami,
 s temi bednimi, z zvoki in toni, ki temni
 tonejo v vsakem zatonu dne:
 kakorkoli se trudim, te ne izrišem,
 te ne sestavim, kot da te pišem v pesek,
 kot da te diham v veter, izgubljaš se v daljo
 in vse bolj vem: nimam te, da bi te objel,
 kakor objemam žalost.

Umolknil bom. In ko bo tihota dodobra
stopila vame in postanem del nje,
se mi oglasiš, bilka v vetru, stopinja v pesku
na poti k tebi in me naseliš sam
ne več z besedami, a kakor biser,
ki bije temno in toplo sije v školjki srca.

DREVO Vse si, kar si bil in kar nisi bil
nekoč na tem svetu,
a tudi to, kar si, ne več minljiv,
na nekem drugem planetu
ali v grobu
ali le v meni:
zvezda,
blaga svetloba,
stih pritajeni,
tiha utrujenost.
zbranost
in vsepovsod, na zemlji in nebu: rana.

Vse si, kar si bil in kar nisi bil,
a včasih se zdi, da nisi vse to,
da si, preprosto, drevo,
ki lovi v veje pesmi, svoj trpki sad,
in jaz hodim počivat
pod krošnjo njegovo, v tvoji mrtvi hlad.

GOLOBI Na dan, ko se vrnejo beli golobi na prag
(vse ptice in vse ljubezni bom rabil),
preden potrka na vrata roka neveste črne,
se vrneš
ves mil in blag
in me s seboj v svojo večnost povabiš.

Nobene besede ne boš rekel v pozdrav,
nobene ti jaz ne bom dahnil,
samo nasmeh bo na obrazu igral,
(tisti, ki z njim si premínil)

in jaz od miline
bom ves vztrepetal,
ko se me boš z velo roko dotaknil.

In tako bova stala in bova ostala
skupaj, sama, zaznamovana za neustavljivi tok
potovanja ljubezni in pesmi
od rok do rok
in ptice bodo letale z nama
in nama kljuvale drob.

Vladimir
Kavčič

Intervju Sodobnosti: Vladimir Kavčič

Z avtorjem povesti *Vaška komanda*, novel *Čez sotesko ne prideš*, romanov *Ne vračaj se sam*, *Tja in nazaj*, *Od tu dalje*, pa spet povesti *Sreča ne prihaja sama*, romana *Upanje* in dalje velike trilogije *Žrtve*, romana *Zapisnik*, povesti *Pustota*, *Obleganje neba* in najnovejšega romana *Živalski krog* — če navedem le glavne naslove njegovih proznih del — se je ta pogovor nanašal na nekatere morda važne sestavine nje-

govega motivnega sveta, na vzgibe, zaradi katerih je nastajalo to ali ono delo, pa tudi na ovire in »omejevanja«, na katera je pisatelj naletel pri svoji pisavi. Seveda Vladimir Kavčič ni samo to: namreč pisatelj, ki ga nadvse prizadeva zlasti moralna plat človekovega doživljanja v tem času in prostoru, ampak tudi angažiran kulturno-politični delavec, se pravi esejist in kritik nekaterih kulturnih pojavov pri nas, zadnje čase tudi človek, ki neposredno posega na polje kulturne politike, kajpada v vlogi predsednika Kulturne skupnosti Slovenije. Žal se o vsem tem in še marsičem, kar ravno tako sestavlja značilnosti njegovega dokaj razsežnega dela, na tem omenjenem mestu ni bilo mogoče pomeniti. Verjetno pa tudi ne preveč izčrpno o njegovih osebnih stiskah — zapisovalec pričujočih vrst je imel občutek, da tudi zato, ker Vladimir Kavčič raje govori o stvarnih rečeh kot o »sebi«. In tako je pozornost tega intervjuja bolj ali manj »stvarna«, omejena predvsem na literarno problematiko Kavčičevega pisanja.